

§10.1 Koude oorlog | Geschiedenis 6V

Vanaf de **Russische Revolutie** (1917) waren er twee opties: de kapitalistische economie en het communisme (totalitair systeem). Tijdens WOII werkten de Russen samen met de westerse geallieerden om het nationaalsocialistische Duitsland en Japan te verslaan. De landen in Oost-Europa die ze bevrijden, voeren ze tegelijkertijd het communisme in. Ook in China werd het communisme ingevoerd, waardoor in de wereld rond 1950 een groot communistisch blok ontstond. Westerse landen waren bang voor uitbreiding van het communisme, oftewel een eind aan vrijheid en democratie. Dit zorgde voor spanning. Beide verenigden zich in een militair bondgenootschap: **NAVO** (westen), **Warschaupact** (Oosten). Beide partijen bewapenen zich met kernwapens, maar de oorlog bleef koud, op kleine schaal waren wel veel lokale conflicten en oorlogen.

Tijdens de **Cubacrisis (1962)** was de spanning het hoogst. In het communistische Cuba bleken Russische kernraketten te liggen, die de VS konden bereiken. De VS eiste dat de raketten weggehaald zouden worden en uiteindelijk deed Chroesjtsjov dat ook. De jaren erna werd gestreefd naar ontspanning tussen de twee blokken: regels over kernwapens. In de jaren '80 konden de Russen de Westerse concurrentie niet meer aan. Ze wilde meer vrijheid toe te staan, maar dat leidde tot een volledige ineenstorting van het communisme. Zo kwam in 1990 een eind aan de **Koude Oorlog**.

- **Dekolonisatie**: de opkomst van nationalistische bewegingen die was begonnen vóór WOII ging verder na WOII. De Japanse bezetting had in Azië laten zien dat Europeanen niet onverslaanbaar was. Na de oorlog begon de onafhankelijkheidsstrijd in Indonesië en India, die uiteindelijk lukte. In 1960 werden veel koloniën in Afrika onafhankelijk, de rest in de jaren '70. Sommige kregen een speciale status: Nederlandse Antillen.
- **Europese eenwording**: WOII had het Europese continent verzwakt: nationalistisch denken was erg verwoestend. Landen moesten intensief gaan samenwerken. Vooral de twee voormalige vijanden Frankrijk en Duitsland wilden dat: ze wilden afhankelijk van elkaar worden om een oorlog te voorkomen. Zo werd in de jaren '50 de **Europese Economische Gemeenschap** opgericht: met Duitsland, Frankrijk, de Benelux-landen en Italië. In de jaren '60 verdubbelden de lidstaten. Na 1990 (val van communisme) wilde veel Oost-Europese landen lid worden. Voortaan werd gesproken over de **Europese Unie** met bijna overal de euro als munt. Toch gingen sommige lidstaten twijfelen of de EU niet te veel macht had.
- **De jaren zestig**: na WOII probeerde Europese landen zich weer te herstellen en te komen op het niveau van voor de oorlog. In de tweede helft van de jaren '60 waren de babyboomers volwassen en niet tevreden met de herstelde oude vooroorlogse toestand. Ze wilden verandering: een radicale democratisering, aandacht voor milieu, vrijere moraal, grotere solidariteit van rijkere en armere landen en minder kapitalistische consumptie. Sommige wekten een lichte sympathie voor een milde vorm van communisme. Velen stappen af van de traditionele religies van hun ouders, **secularisatie** (verwereldlijking) van de samenleving. Kortom: er ontwikkelde een heel nieuwe levensstijl.
- **Pluriforme samenlevingen**: na WOII ontwikkelde de westerse economie zich zeer voorspoedig. Het tekort aan arbeidskrachten werd opgevangen door gastarbeiders uit het Middellandse Zeegebied. Veel arbeiders uit niet-EU-landen lieten hun gezinnen overkomen en vestigen zich definitief. Zo ontstonden veel moslim-minderheden. Door dekolonisatie migreerden ook veel naar hun voormalige moederland. Tot slot kwamen veel vluchtelingen naar welvarende veilige westerse landen door bijvoorbeeld oorlog. Deze asielzoekers mogen alleen blijven als hun land onveilig is, niet vanwege economische redenen. Rond 2000 zorgde betere communicatie voor veel migranten (leerden over de welvarende toestand en nieuwe transportmogelijkheden).

§10.2 De tweede democratie

De Duitse nederlaag in WOII was veel ingrijpender dan die in WOI: heel Duitsland was nu verwoest en bezet door de overwinnaars. Toch lukte het in een deel van dit gebied weer een democratie op te bouwen.

- **De ontmanteling van het rijk:** de overwinnaars beslisten veel: Oostenrijk onafhankelijk, Duitse gebieden in Tsjechië gingen terug, Polen en Rusland kregen in het oosten gebied - nog veel méér dan na WOI. Bij dit grondherstel werden veel (oosterse) Duitsers verdreven, er waren 12-14 miljoen **Heimatvertriebene** (= verdrevenen uit hun geboorteland). De overgebleven Duitse gebieden werden verdeeld tussen vier bezettende machten van de SU, VS, Groot-Brittannië en Frankrijk. De bezetters moesten het land **denazificeren** (ontdoen van alles wat nationaalsocialistisch was) en het opnieuw opbouwen.
- **Twee republieken:** de Russen voerden het communisme in, de andere het liberale kapitalisme en probeerden een parlementaire democratie te vormen. Duitsland werd gesplitst: In 1949 ontstond in het westen de democratische BRD en in het oosten de DDR, met een communistische totalitaire dictatuur. De Koude Oorlog versterkte de kloof.
- **Een nieuwe democratie:** in West-Duitsland was het opbouwen van een democratie lastig door de verwoesting van de terreurbombardementen, de hevige oostelijke 'vluchtelingen-toestroom' en de 12-jarige nazipropaganda. De opbouw van de tweede Duitse democratie ging desalniettemin beter dan de eerste keer. Mogelijke oorzaken:
 1. **Wirtschaftswunder:** de Duitsers kregen geen onmogelijke en vernederende vredesvoorwaarden opgelegd door de westelijke geallieerden. Het harde werk van de (goedopgeleide) Duitse bevolking zorgde voor een snelle zeer bloeiende economie; het leek een *economisch wonder*. Het **Marshallplan** (economische steun van de VS) hielp hier natuurlijk ook bij.
 2. **Adenauer:** de leiding van bondskanselier Adenauer heeft mede gezorgd dat de BRD weer beschouwd werd als een normaal en fatsoenlijk land. Hij zorgde voor goede relaties en zorgde voor een westelijke bondgenootschap met West-Duitsland. Hij legde de nadruk op een *stabiele democratie* door interne tegenstellingen te vermijden. Het naziverleden werd vergeten, want een discussie wie schuld had, kon de Duitse bevolking uiteendrijven. Hierdoor konden voormalige nazi's eenvoudig weer meedoen in de samenleving.
 3. **Geen Outcast:** door Adenauer werd West-Duitsland niet behandeld als een outcast, maar als een 'normaal land' die aan alles mocht meedoen. Het werd lid van de **NAVO** (= pact tegen communisme), de **EGK** (= Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal; voorloper EU) en de **EEG** (= voorloper EU).
 4. **Koude Oorlog:** door de Koude Oorlog wilde het westen West-Duitsland weer zo snel mogelijk mee te laten doen als gewoon land. Ze wilden hem als bondgenoot, want de nieuwe tegenstander was nu de SU.

§10.3 De tweede dictatuur

De tweede dictatuur: in Oost-Duitsland kwam een *communistiche staat* net zoals de SU.

- **Totalitaire eenpartijstaat:** Oost-Duitsland bleef een dictatuur onder leiding van één partij: de **DDR**. In plaats van nationaalsocialistische propaganda kreeg de DDR-bevolking nu te maken met communistiche propaganda. Er bleef een geheime politie die de denkbeelden van de bevolking beheersten: **Stasi**.
- **Planeconomie:** er kwamen grote staatsbedrijven en een planeconomie in plaats van een vrijemarkteconomie. Communistische planeconomieën zijn nooit echt een succes geweest. Doordat de overheid alles bepaalt, ontbreekt innovatie van ondernemers: produceren gaat langzaam en inefficiënt, wat zorgt voor een achterlopend aanbod. Ook gaf de SU geen economische steun aan de DDR, maar legde juist herstelbetalingen op. Hierdoor kwam een groot verschil in welvaart tussen Oost- en West-Duitsland.
- **Ontevredenheid:** de DDR-burgers kregen de welvaart in West-Duitsland mee via de radio en televisie. De Oost-Duitse bevolking werd ontevreden wat zorgde voor een opstand. Na de opstand van 1953 werd de Stasi nog strenger om zulke uitbarstingen voortaan onmogelijk te maken.
- **De Kwestie-Berlijn:** doordat Berlijn midden in de Russische zone lag, ontwikkelden de drie westelijke stadsdelen zich als een democratisch-kapitalistisch eiland midden in een staat met een communistische dictatuur. De Sovjet-bezetters moesten vrije doorgang van land en lucht verlenen, waardoor West-Berlijn onder andere diende als vluichtroute van het communisme voor veel Oost-Duitsers. De DDR-autoriteiten zagen West-Berlijn als een doorn in het oog. Ze probeerden de westerse geallieerden te verjagen, maar dat mislukte (**blokkade van Berlijn**), met de **Berlijnse Muur** werden de DDR-burgers opgesloten.
- **Duitse-Duitse betrekkingen:** Adenauer erkende de Duitse tweedeling niet volledig. Hij bleef streven om Duitsland in één staat te verenigen, toch maakte de Koude Oorlog dat voorlopig onmogelijk. Het beleid van de Amerikaanse president Truman was bedoeld om te helpen tegen mogelijke communistische dictatuur. Dit deed hij vooral door met economische hulp stabiele ontwikkeling van welvaart en democratie te bevorderen (de **Trumandoctrine**). De VS hoopte met het Marshallplan Europa voor zich te winnen. De VS erkende de Duitse tweedeling, aangezien de Trumandoctrine en Marshallhulp niet voor de DDR golden, maar daar eerder tegen waren gericht.

De blokkade van Berlijn en de bouw van de Berlijnse Muur zorgde voor een grote Duitse tweedeling. De BRD werd lid van de NAVO en EEG en de DDR werd opgenomen in het oostelijke militaire bondgenootschap Warschaupact (= tegenhanger NAVO) en Comecon. Ook vond de DDR zich een 'beter Duitsland': volgens hen werd in hun land de nazi ideologie echt uitgeroeid en in het westen maar half. Ze vonden hun socialistische staat een goed alternatief: ze noemden de DDR 'antifascistisch'.

- **Ontspanning en onderhuidse spanning:** na de atoomwapenwedloop wilde de SU en VS vreedzaam naast elkaar gaan leven. Deze ontspanning (**détente**) had ook zijn uitwerking op Duitsland. Willy Brandt kwam met een **Ostpolitik** (politiek ten opzichte van het oosten) gericht op co-existentie onder erkenning van de nu eenmaal bestaande toestand. In 1972 erkenden beide Duitse staten elkaar. Toch wilde de BRD Duitsland blijven herenigen. De DDR bleef doorgaan met het heimelijk ondermijnen van het leven in de BRD. Er was daar een linkse beweging ontstaan die zich keerde tegen het kapitalisme, westerse consumptiemaatschappij en het 'zwakke denazificatie-beleid van Ardeneaur'. De **RAF**, in het geheim gesteund door de DDR, pleegt uiteindelijk terreuraanslagen.

§10.4 De tweede democratie in heel Duitsland

Door het einde van de Koude Oorlog en de ondergang van het communisme in de SU (1991) kon Duitsland eindelijk herenigd worden.

- **Ondergang van de SU:** door Sovjetdictator Leonid Brezjnev bleef het traditionele communistische systeem van Stalin in de SU. Brezjnev bevorderde daarbij de machtspositie van de SU in het communistische blok. Er kwamen afspraken tussen communistische landen om samen anticommunistische opstanden neer te slaan (de **Brezjnevdoctrine**). Kortom: onder Brezjnev veranderde er jarenlang niets en bleef alles onbeweeglijk bij het oude.

Na de dood van Brezjnev (1982) werd duidelijk dat het communistische systeem hopeloos verouderd was en niet om kon tegen het westen. In 1985 kwam Michail Gorbatsjov en zorgde voor meer **openheid (glasnost)**, zoals het toestaan van meerdere meningen en door economische hervorming (perestrojka): meer ruimte voor particuliere initiatieven. Door het toestaan van enige vrijheid en vernieuwing raakte alles aan het schuiven en stortte het communisme langzamerhand in. Gorbatsjov hield niet langer vast aan de Brezjnev-doctrine, waardoor Oost-Europese landen zich afzetten van het communisme.

- **Einde van de DDR:** de communistische dictator van de DDR, Honecker, was het niet met Gorbatsjov eens. Hij probeerde het communisme overeind te houden, maar dat mislukte door gebrek aan steun van de SU. DDR-burgers maakten de grenzen met het Westen open en vluchten via andere Oostbloklanden naar West-Europa. De West-Duitse bondskanselier Helmut Kohl kondigde een plan aan voor hereniging van de beide Duitslanden. Gorbatsjov had niet tegen zo'n hereniging. Op 3 oktober 1990 werd het DDR-gebied in de vorm van een vijftal 'nieuwe bondsstaten' toegevoegd aan de bestaande BRD.

- **Een Modeldemocratie:** het verenigde Duitsland werd met afstand de grootste en sterkste staat van de EU. Een land als Frankrijk had daarom best aarzelingen bij de totstandkoming van de Duitse eenheid. Toch moest voorkomen worden dat Duitsland te dominant zou worden in Europa. Duitsland ontwikkelde zich als een **modeldemocratie** met grote aandacht voor mensenrechten. Duitsland staat dan ook voor opname van migranten en vluchtelingen: het moest staan voor de verdediging van democratie en mensenrechten.

De integratie van de 'nieuwe bondsstaten' van de voormalige DDR was daarbij nog een grote klus. De welvaartsverschillen tussen beide landsdelen waren heel groot. Met massale steun uit West-Duitsland werd geprobeerd de verschillen zo snel mogelijk uit de weg te ruimen. Toch is het nog niet volledig gelukt om de verschillen tussen beide Duitse landsdelen geheel uit de weg te ruimen. Mede door de achterstand die in oostelijk Duitsland gevoeld werd, was de sympathie voor extreemrechtse denkbeelden daar relatief groter dan in het westen. In de oostelijke deelstaat wordt bijvoorbeeld vaker gestemd op de **AfD**. Daar staat tegenover dat het boegbeeld van de Duitse vrijheid en democratie: Angela Merkel, uit de voormalige DDR afkomstig was.